

Aurel MELNICIUC

**UN FRAGMENT DE VAS CU MOTIVE ANTROPOMORFE DIN AȘEZAREA DE
FAZĂ CUCUTENI A-B DE LA RIPICENI-HOLM (JUD. BOTOȘANI)**

Așezarea de fază Cucuteni A-B₁ de la Ripiceni-Holm, județul Botoșani, a reintrat de curând în atenția noastră prin o serie de descoperiri realizate în urma unor cercetări de suprafață, dar și a unor descoperiri întâmplătoare. În acest context au fost descoperite numeroase fragmente ceramice, unelte, statuete antropomorfe și alte materiale arheologice care demonstrează intensitatea locuirii în această zonă. Prezența unui număr mare de statuete antropomorfe a fost semnalată de noi și cu altă ocazie, între timp numărul lor crescând în cadrul colecției deținute de prof. Gh. Stanciu, dar și a celor recuperate de noi în urma unor periegeze. De această dată, atenția ne-a fost atrasă de un fragment ceramic deosebit descoperit tot în această stațiune odată cu retragerea apelor lacului de acumulare din marginea așezării. Fragmentul aparține speciei ceramice de uz comun, după toate probabilitățile din zona mediană a unui vas de provizii, cu o pastă de o foarte bună calitate pentru această categorie ceramică, uniform și bine arsă, cu adaos de cioburi mici în pastă. Grosimea fragmentului (1,8cm) indică un vas de mari dimensiuni, suprafața căruia a fost acoperită ulterior cu o angobă mai deschisă la culoare.

Însă, ceea ce ne-a atras atenția a fost nu calitatea tehnică a acestui fragment, ci o reprezentare inedită a unui motiv incizat, de mari dimensiuni, realizat pe suprafața acestuia. Desenul reprezintă un triunghi cu laturile aproximativ egale de cca. 6 cm, dispus cu unul din colțurile sale în jos. Toată suprafața sa este hașurată cu 13 linii incizate orizontal ce creează astfel, o serie de benzi paralele ce acoperă toată suprafața vasului. Penultimile trei benzi de jos au la rândul lor aplicat un alt motiv decorativ format din mici incizii punctiforme, realizate cu un instrument foarte ascuțit, în număr descrescător (8, 7, 5), pe măsură ce ajungem la penultima bandă. Segmentele laterale ale triunghiului au în completare un ornament sub formă de franjuri incizate oblic, dispuse paralel pe toată suprafața celor două laturi, a căror lungime descrește pe măsură ce coboară. Ținem să mai precizăm că decorul incizat a fost aplicat pe pasta crudă a vasului, până la uscare, iar angoba de culoare alb-gălbuie a fost aplicată ultima, fiind vizibilă în interiorul inciziilor (Fig.1).

Ceea ce ne-a atras de la bun început atenția a fost raritatea tehnicii de execuție a motivului decorativ, știut fiind faptul ca folosirea inciziei pentru ornamentarea vaselor este o tehnică mai rar întâlnită pentru această perioadă și mai ales în arealul cucutenian. Totuși, această tehnică de aplicare a decorului prin incizie este utilizată pe scară largă în ornamentarea plasticii antropomorfe din așezările cucuteniene de fază A-B. Astfel, putem considera motivul incizat de pe fragmentul aflat în discuție ca o transpunere a tehnicii de decor prin incizie de pe statuetele antropomorfe pe ceramica cucuteniană de acest gen. Transpunerea în cazul de față este nu doar a tehnicii de execuție, ci și a motivului decorativ des întâlnit în plastica antropomorfă neo-eneolitică, cel al „șortului” cu franjuri. Astfel de exemple de statuete le-am regăsit în aceeași așezare de la Ripiceni-Holm, unele dintre ele având chiar și aceleași elemente de decor precum inciziile punctiforme de pe benzile din interiorul șortului sau franjurile incizate lateral (Fig. 2). Triunghiurile hașurate sunt o compoziție ornamentală frecvent întâlnită și pe statuetele din așezările cucuteniene și tripoliene de la Polivanov Jar II, lablona, Cucuteni-Dâmbul Morii, Racovăț¹. Cele mai multe descoperiri au fost făcute totuși în așezările din bazinul Prutului și Nistrului².

¹ D. Monah, *Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie*, Piatra-Neamț, 1997, fig. 98/2,3,5; 99/5,7; 101/1.

² V. Sorochin, I. Borziac, *Plastica antropomorfă cucuteniană de la lablona I*, în *MA*, XII, 2001, Piatra Neamț, p. 135.

Astfel, suntem de părere că avem de a face, în cazul de față, cu un motiv antropomorf stilizat, anume cel al triunghiului pubian feminin. După cunoștința noastră, până în momentul de față este singura reprezentare de acest gen și executată în această manieră, cel puțin din materialele arheologice cunoscute și publicate. În general, reprezentările antropomorfe redată în tehnica inciziei sunt extrem de rare. Semnificația acestei reprezentări este, după părerea noastră, destul de limpede și ține de manifestările magico-religioase ale acestei perioade. Fertilitatea pământului este solidară cu fertilitatea feminină, iar femeile sunt cele care cunosc „misterul creației”³. Este firesc, deci, ca pentru populațiile de agricultori strâns legați de roadele pământului, Zeița Mamă să reprezinte divinitatea principală, iar fertilitatea și fecunditatea să fie într-o implicită corelare. În mentalitatea neo-eneolitică legătura între femeie și fertil este realizată tocmai prin scoaterea în evidență a atributelor sexuale.

Nu întâmplătoare deci, este prezența acestei compoziții ornamentale pe un vas de provizii, în care se depozitează de obicei cerealele sau apa. Nu putem să nu facem analogii cu reprezentările plastice întâlnite tot pe vase de provizii dar realizate într-o altă manieră în așezările de la Scânteia și Dumesti⁴. Aici avem însă de a face cu reprezentări ale cuplului divin, ce respectă principiul complementarității bărbat-femeie. Nu este exclus ca și pe vasul de la Ripiceni să fi existat o reprezentare stilizată masculină, ca în cazul celor amintite mai sus. Din păcate, nu au fost recuperate și alte fragmente aparținând acestui vas din zona descoperirii, din cauza imposibilității realizării unor sondaje arheologice mai ample. Cu siguranță însă, acest fragment inedit vine să completeze tabloul manifestărilor complexe ale vieții spirituale ale populațiilor cucuteniene, într-o zonă cu o mare densitate a locuirii de-a lungul celor trei faze de evoluție a culturii Cucuteni, ce impune cu certitudine cercetări sistematice și exhaustive în numeroasele așezări de fază Cucuteni A-B încă neexplorate.

A FRAGMENT FROM A VESSEL DECORATED WITH ANTHROPOMORPHIC ORNAMENTS BELONGING TO THE CUCUTENI A-B SETTLEMENT FROM RIPICENI –HOLM

(Summary)

The present article introduces an unusual ceramic fragment (with an anthropomorphic incised decorations) which comes from the Aeneolithic Cucuteni settlement from Ripiceni-Holm (Botosani county). The fragment is defined by the unique technique of decoration (the incision) of the anthropomorphic Cucutenian vessels from this period.

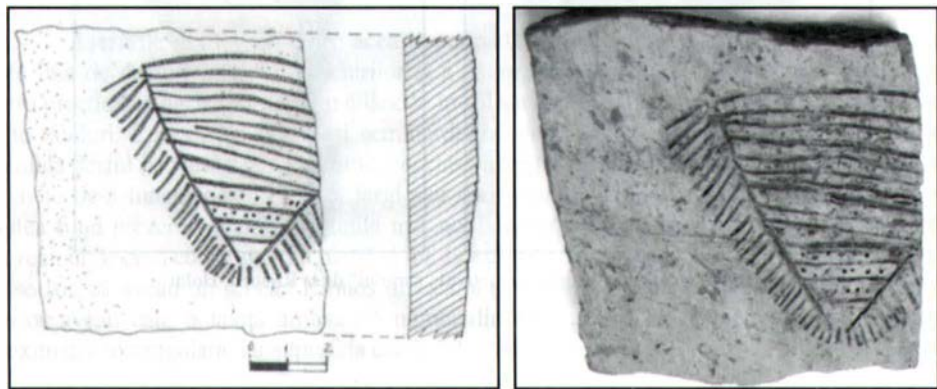

Fig.1 Fragment ceramic cu motiv antropomorf stilizat (Ripiceni-Holm)

³ M. Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I, București, 1981, p. 41.

⁴ D. Monah, *op.cit.*, fig. 239, 240/1.

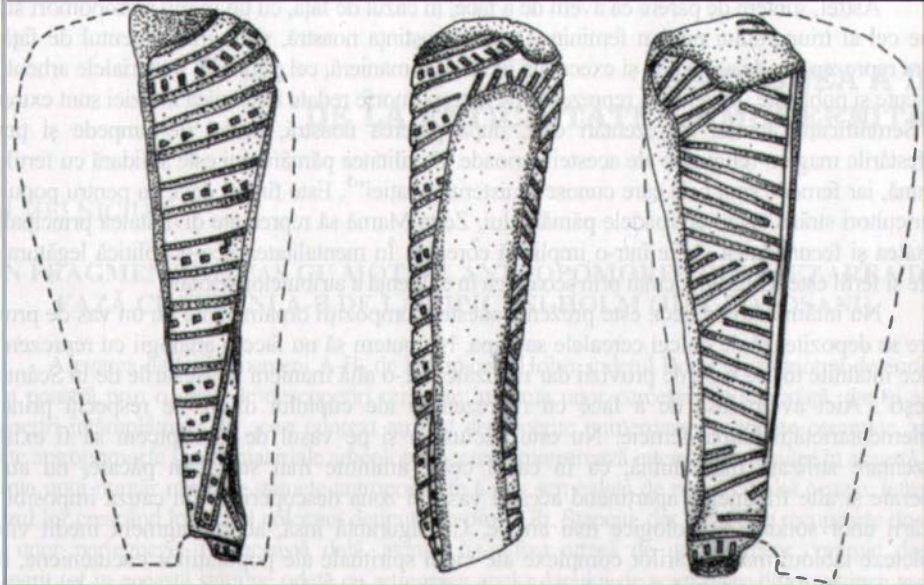

Fig. 2 - Statuete cucuteniene cu motivul „șorțului” de la Ripiceni-Holm